

ELÄMÄN

Helena Ruuska | wsoy

KIRJAILIJA EEVA

JOENPELTO

PROLOGI

EEVA JOENPELTO TÄYTTI 70 VUOTTA kesäkuussa 1991. WSOY:n kirjallinen johtaja Vilho Viksten soittaa hyvissä ajoin Marjatta Tapiolalle ja tilaa kirjailijamuotokuvan Eevalle syntymäpäivälahjaksi, edellisen hän maalautti yli 90-vuotiaasta Tyyni Tuuliosta. Eeva suostuu ikuis-tettavaksi, taiteilijan silmin tarkasteltavaksi. Saattaapa olla jopa imar-reltu, vaikka hän ei halunnutkaan kirjoittaa muistelmiaan. Hän on ol-lut aina tarkka sanomisistaan mutta myös ulkonäöstään, kerran vuo-den parhaiten pukeutuvaksi naiseksi valittu pitkä, vaalea ja hoikka nainen.

Marjatta Tapiola hakee Eeva Joenpellon autollaan Punavuoresta ateljeehensa Vanhalle Talvitielle Hermanniin. Eevalla on kasvoillaan paksu meikki, paljon sinistä luomiväriä ja punaista huulipunaa. Pa-rempi olisi ollut, jos hän olisi tullut meikittömänä, sillä taiteilijan vä-rit ovat paletissa, eivät mallin kasvoissa. Mutta malliaan huomattavasti nuorempi taiteilija ei uskalla pyytää tällaista.

Eeva on pukeutunut mustaan iltapukuun, jonka hän on ostanut WSOY:n kirjailijailloille vuonna 1952 – juhlat olivat Kämpin peili-salissa ja Eeva Hellemann silloin 31-vuotias viisi romaania julkaissut tulevaisuudenlupaus. Vuodet ovat armahtaneet häntä, ja puku sujah-taa ylle 38 vuoden jälkeen. Ei tule kuuloonkaan, että malli istuisi toisen olkapään paljastavassa pitkähelmaisessa puvussa. Hän seisoo kut-en Ida Aalberg tai Aino Ackté Albert Edelfeltin maalaamissa muoto-kuvissa. Eeva on heidän laillaan kuninkaallinen malli, seisoo ylväästi leuka pystyssä ja kaula ojennettuna.¹ Hän on äärettömän ystävällinen

mutta pidättyväinen, jopa hiljainen. Olisi ollut hyväksi, jos taiteilija olisi uskaltanut jututtaa malliaan. Silloin hänelle läheiset ihmiset olisivat ehkä tunnistaneet jonkin tutun ilmeen. Nyt maalataan meikkinsä taakse kätkeytyvää julkisuudenhenkilöä.

Maalauksesta tulee suuri, todellista Eevaa suurempi. Kaikki hänessä on ollut suurta tähänkin asti – korut, talot, kirjat. Muotokuvan tausta on punainen, elämän värinen. Vasemmassa laidassa on kuin revennyt esirippu todistamassa paljastusta, halua näyttäytyä. Kirjailijan iho hehkuu keltaista ja vihreää, musta iltapuku muistuttaa voiman vuosista, joita vielä on jäljellä.

Kun maalaus lukuisten tapaamisten jälkeen on valmis, taiteilija kääntää sen malliin päin ja ottaa suojakankaan pois. On suuri hetki. Eeva Joenpelto astuu muutaman askeleen taaksepäin, katsoo itseään kauempaa. Hän istahtaa sohvapöydälle. Pöydän jalka murtuu. Eeva ei huomaa sitä, eikä taiteilijakaan ole huomaavinaan. Tässäkö hän nyt on?

1

Täällä kukkaan puhkeaapi

*»Monille kirjailijoille kotiseutu on se maaperä,
josta hänen taiteensa nousee,
yhtä välttämätön hänelle kuin kynä ja paperi.»*

EEVA JOENPELTO, 1983

EEVA ELISABET JOENPELTO SYNTYY kesäkuun 17. päivänä vuonna 1921 Uudellamaalla Sammatin Myllykylässä. Eevan isä kauppias Emil Joenpelto on yli neljänkymmenen, kun kuopus näkee päivänvalon. Äiti Anni Joenpeltokin on jo 36-vuotias.² Avioliitossa Joenpellot ovat ehtineet olla 16 vuotta ja kyläkauppiaina lähes yhtä kauan. Eletään itsenäistyneen Suomen ensimmäisiä vuosia. Takana on hiljattain päättynyt ja sammattilaisiakin monin tavoin koetellut sisällissota. Kovia ovat kokeneet myös Anni ja Emil Joenpelto. Heidän suurimmat surunsa eivät kuitenkaan ole sodan aiheuttamia vaan hyvin henkilökohtaisia. Ennen Eevan maailmaantuloa he olivat saattaneet hautaan kolme vanhinta lastaan. Esikoistyttö Alli Joenpelto oli kuollut espanjantautiin kansalaissodan jälkeen keväällä 1919. Menehtyessään Alli oli ollut 13-vuotias oppikoululainen ja vanhempiensa suuri ilo. Pojat Wiljo ja Weikko olivat kuolleet pikkulapsina: Wiljo kolmivuotiaana umpisuolentulehdukseen ja Weikko johonkin rokkoon vain viiden kuukauden ikäisenä vauvana. Elossa on kuitenkin Eevaa seitsemän vuotta vanhempi Erkki, josta on tullut kaiken murheen keskellä äitinsä silmäteriä.³

Isän puolelta Eeva sisaruksineen kuuluu Werlanderien vauraaseen rusthollarisukuun. Suku oli asettunut läntiselle Uudellemaalle jo vuosisatoja aiemmin, ja sen esi-isät olivat palvelleet Ruotsin kuninkasta kolmikymmenvuotisessa sodassa 1600-luvun alkupuolella. Werlanderit olivat varustaneet hevosia Ruotsin armeijaan ja saaneet näin kuninkaalta verohelpotuksia. 1800-luvulla heistä, kuten monista kaltaisistaan talollisista, tuli fennomaaneja, suomenmielisiä. Tätä aatetta

Pikkusisko Eeva ja isovelji Erkki Lohjalla valokuvaajan ikuistettavina.

KUVA EEVA JOENPELLON KOTIALBUMI.

tuotiin esiin moni tavoin. Kun J. V. Snellmanin syntymästä tuli vuonna 1906 kuluneeksi sata vuotta, myös Werlanderit vaihtoivat sen kunniaksi vanhan ruotsalaisperäisen sukunimensä suomalaiseksi. Joenpellon tilalla kasvanut sisarusarja otti sukunimekseen kotitilansa nimen. Joenpelto on luontonimi, sillä tilan peltojen halki todella virtaa joki, Myllyjoki. Sen varrella, juuri Joenpellon mailla, oli aikoinaan ollut kyläläisille tuiki tärkeä mylly.⁴

Joenpelto on vanha Sammatissa sijaitseva ratsutila, mutta Werlanderit muuttivat sinne verrattain myöhään, vasta 1880-luvun lopussa. Sitä ennen suku oli asunut naapuripitäjässä Pusulassa suurta Harmimistä tilaa. Siellä myös Eevan isoisä Johan Fridolf Werlander oli syntynyt joulupäivänä vuonna 1852. Werlanderit olivat olleet ruotsinkielisiä, ja Eeva epäilee isoisänsäkin puhuneen paremmin ruotsia kuin suomea⁵. Pienen Johan Fridolfin elon alku ei kuitenkaan ollut helppo. Äiti Johanna Sofia Werlander (o.s. Nyman) kuoli keuhkotautiin 26-vuotiaana, kun esikoispoika oli vasta alle nelivuotias. Leskeksi jäänyt Henrik Johan Werlander solmi pian uuden avioliiton, josta syntyi kaksitoistapäinen lapsikatra. Äitipuoli ei tullut toimeen miehensä edellisestä avioliitosta syntyneen Johan Fridolfin kanssa, ja niinpä tämä lähetettiin 13-vuotiaana Tammisaaren pedagogioon.⁶ Isä oli ilmeisesti päättänyt toisen vaimonsa painostuksesta, että vanhin poika ei perisi 1 800 hehtaarin suuruista Harmin tilaa.

Opinnot eivät kuitenkaan vetäneet Eevan isoisää puoleensa, vaan hän koki olevansa talonpoika. Niinpä nuori Johan Fridolf palasi äitinsä kotiseudulle ja osti, ilmeisesti enonsa avustuksella, Hemmilän vaatimattoman ratsutilan Sammatista Karstun kylästä, jonne hän muutti helmikuussa 1875.⁷ Seuraavan vuoden tammikuussa Hemmilän nuori isäntä avioitui Amanda Ulrika Lietzénin kanssa. Perhe kasvoi nopeasti, kehto keinui joka toinen vuosi ja lapsia karttui kaikkiaan kymmenen.⁸ Onni kantoi kasvavaa perhettä, sillä 1880-luvulla Johan Fridolf peri puolet äitinsä Johanna Sofia Nymanin kotitalosta, Joenpellon tilasta. Hän myi Hemmilän tilan ja lunasti toisen puolen

Joenpellostä äitinsä suvulta. Uusi koti oli ratsutila eli rustholli ja suurempi kuin Hemmilä, kaikkiaan 250 hehtaaria. Vaikka Eevan isoisa ei koskaan perinyt isänsä suurta Harmin tilaa, oli hän silti ollut merkittävä mies. Hän isännöi parikymmentä vuotta Joenpeltoa ja asui perheineen kunnioitusta herättävässä kaksikerroksisessa punamullatussa päärakennuksessa, jossa oli sekä ala- että yläsali tauluineen ja tyylihuonekaluineen. Taloon johti avaralta pihamaalta kaksi ovea, toisesta astui sisään talonväki, toisesta arvovieraat.

Eevan isä Johan Emil Werlander, myöhemmin virallisesti Juho Emil Joenpelto, oli perheen vanhin poika ja perimysjärjestyksen mukaan Joenpellon tilan tuleva isäntä. Siihen häntä kasvatettiin, ja sen varassa hän myös itse tulevaisuuttaan suunnitteli. Uusmaalaiset vauraat talonpojat lukivat sanomalehtiä ja vaalivat sivistysihanteita, joten Eevan isoisäkin lähetti tyttäriään Helsinkiin Taideteollisuuskeskuskouluun ja poikiaan kansanopistoon tai opettajaseminaariin. Myös vanhin poika Emil lähetettiin opintielle, sillä rusthollarin oli hyvä tietää muustakin kuin siemenperunoista ja puimakoneista. Väinö Viktoria, keskimmäistä poikaa, eivät opinnot kiinnostaneet, joten hän jäi kotitaloon vanhempiensa avuksi sisarusten lennellessä maailmalle.

Emil palasi seminaarista kevättalvella 1905 ja ilmoitti isälleen löytäneensä puolison. Avioliitto oli tarkoitus solmia samasta pitäjästä koitoisin olevan Anna (Anni) Matilda Stenströmin kanssa. Häät pidettiin Joenpellossa jo saman vuoden maaliskuussa, ja nuorenparin esikoistyttö Alli Amanda syntyi elokuussa. Raskaana oleva morsian oli talonpoikaistaloissa yleensä todistus hedelmällisestä ja siksi mieluisasta miniästä. Asiat saivat kuitenkin kummallisen käänteen, sillä Johan Fridolf Werlander suivaantui vanhimpaan poikaansa ja tämän nuoriin. Hän teki katalan tempun ja mitätöi jo valmiiksi vanhimmalle pojalleen kirjoittamansa Joenpellon rusthollin kauppakirjan. Näin Emil menetti esikoisoikeutensa, sillä kauppakirja kirjoitettiin uudelleen keskimmäisen pojan Väinö Viktorin nimiin. Pelloilla ja metsissä ahertavasta pikkuveljestä oli tullut vanhempiensa suosikki – isovel-

jen kustannuksella. Joenpellon navetassa oli siihen aikaan kuusi lehmää ja tallissa kolme hevosta. Ehkä karjanhoito ja peltojen viljely taituivat Väinö Viktorilta sujuvammin kuin koulusivistystä saaneelta Johan Emililtä.⁹

Mistä perintöriidassa tarkalleen ottaen oli kyse, jää arvailujen varaan, mutta Eeva Joenpellon arkistosta löytyy yksityiskohtainen kauppakirja, joka oli linjaava Emilin ja myös hänen perillistensä elämää: Väinö Viktor perii tilan rakennuksineen, peltoineen, metsineen ja kalavesineen, mutta hänen on maksettava sisaruksilleen näiden perintöosa ja huolehdittava vanhempiansa syytingistä eli vanhuuden-asunnosta ja -elätyksestä. Kaikki uudelleen sovittu ja todistajien vahvistama astui voimaan vuonna 1908, kolme vuotta vanhimman pojan avioitumisen jälkeen.¹⁰ Näin ollen Johan Fridolf Werlander kohteli omaa esikoispoikaansa samalla tavalla kuin häntäkin oli aikoinaan kohdeltu. Myös hän oli menettänyt syntymäoikeutensa ja saanut tyytyä monin verroin pienempään Joenpellon tilaan. Nyt oli hänen vanhimman poikansa Emil Joenpellon otettava vastaan vaivaiset 5 000 markkaa ja Käkiuhdan vaatimattoman torpan paikka. »Kyllä tässä koko ajan on menty pienempään päin», toteaa Eeva sarkastisesti sukunsa talonpoikaisista juurista vuosikymmeniä myöhemmin¹¹.

Anni ja Emil Joenpelto olivat ehtineet jo aloittaa rakennustyöt Käkiuhdassa, kun eteen tuli uusi mahdollisuus. Sammatin Myllykylässä oli myynnissä Kantola-niminen kiinteistö, joka oli ollut kirkonkirjojen mukaan kauppana jo vuodesta 1865.¹² Emil ja Anni kiinnostuivat ja ostivat kaupan tiluksineen helmikuussa 1906. Rakennustyöt Käkiuhdassa jäivät sikseen, ja Annista ja Emilistä tuli kauppiaita ja Kantolasta heidän Allin jälkeen syntyneiden lastensa, myös Eevan, synnyinkoti. Pettymys kalvoi Emil Joenpellon mieltä, mutta eteenpäin oli mentävä ja elämäntehtävä näytti löytyvän maalaiskaupan tiskin takaa. Suvun nuorimmille ei menneitä ikävyyksiä selitetty. Eeva kuuli usein lapsena, miten hänen isänsä ainoa perintö oli taskuun unohtunut vaahteharja.¹³ Sillä kuitattiin kaikki tapahtuneet vääryydet.

Anni ja Emil Joenpelto olivat tietenkin miettineet tykönään, mitä he olivat tehneet väärin, koska Emilin isä oli syrjäyttänyt heidät perinnönjaossa. Mikseivät he kelvanneet Joenpellon isännäksi ja emännäksi? Anni Stenström oli kunniallinen nainen, käynyt jopa Elias Lönnrotin Emännyskoulun ja vielä hyvin arvosanoin¹⁴. Mutta oliko hän sittenkin syyppää kaikkeen? Kun hänen sukupuutaan katsoi oikein tarkasti, löytyi kyllä tahra. Anni ei ollut hyvää sukua, hänellä ei ollut omaisuutta. Hänen isänsä Carl Stenström oli juonut talonsa tarviiolle, ja Anni oli kasvanut isäpuolensa Magnus Kavenin tilalla Naatun talossa. Anni Joenpelto syyttikin miehensä kohtalosta itseään ja uskoi, että nimenomaan hän ei ollut kelvannut Joenpellon emännäksi. Vaimonsa takia Emil Joenpelto oli menettänyt sukutalonsa isännyyden. Vuodet eivät haalistaneet tahraa Annin mielessä, vaan hän kärsi koko elämänsä alemmuudentunteesta. Tosin Eeva huomauttaa haastatteluissa, että hänen äidillään oli taipumusta nähdä kaikkialla kauhuja. Jos ei olisi ollut tätä ikävyyttä, olisi ollut jokin muu.¹⁵

Joenpellon sisarussarjan ikävyydet eivät kuitenkaan loppuneet perinnönjakoon, vaan sukupolvenvaihdoksen yhteydessä taattu edellisen sukupolven elinikäinen asumisoikeus eli kauppakirjassa mainittu eläkekirja katosi hämärissä olosuhteissa. Samoihin aikoihin isovanhempien hoitovastuuta oli yritetty arvioida uudelleen, koska jotain outoa Joenpellon tilalla oli tekeillä. Kylällä tiedettiin yleisesti, että Joenpellon vanhaisäntää ja vanhaemäntää kohdeltiin huonosti. Tätä paheksuivat sekä kyläläiset että myös kotitilan perineen Väinö Viktorin sisarukset. Lopulta epäselvyydet ja väärinkäytökset johtivat katastrofiin. Isoisä Johan Fridolf Werlander hirtti itsensä riihessä lokakuussa 1911. Hän oli tuolloin muutamaa kuukautta vaille 59-vuotias.

Syytinkitalossa eli Pikku-Joenpellossa asuivat myös Johan Fridolfin ja Amanda Ulrikan alaikäiset tyttäret. Nuorimmainen Elsa Elisabet oli isänsä kuollessa vain 12-vuotias. Sukuhistoriikissa todetaan, että isoisän kuoleman jälkeen isoäidin ja vielä kotona asuvien sisarusten olot paranivat. Mutta isoäitiparka menetti paitsi aviomie-

Eevan isä kauppias Emil
Joenpelto. KUVA EEVA JOENPELLON
ARKISTO / SKS:N KIRJALLISUUSARKISTO.

hensä myös yhteyden vanhempiin lapsiinsa, sillä isoisän itsemurha viilensi sisarusten välit kotitaloon lopullisesti.¹⁶ Amanda Ulrika mu-rehti loppuelämänsä perheensä hajoamista. Eeva ehti tavata hänet vain muutamia kertoja, sillä myös Eevan isä Emil Joenpelto oli kat-kerä vanhemmilleen ja erityisesti veljelleen. Siksi Eevan lapsuu-dessa ei vierailtu sen enempää Pikku-Joenpellossa kuin Väinö Vik-torinkaan luona tilan päärakennuksessa. Vanhoista perintöriidoista vihjailtiin Eevan pään yli, mutta hänelle ei koskaan kerrottu, mistä oikein oli kyse.¹⁷

Millainen rusthollari Eevan isä Juho Emil Joenpelto olisi ollut, jää arvailujen varaan, mutta kyläkauppiaana häntä kuvaillaan luon-noltaan tasaiseksi ja käytökseltään syrjäänvetäytyväksi. Hän karttoi voimakkaita tunteenpurkauksia ja oletti, että ihmiset osaisivat hil-litä itsensä. Eeva muistaa isänsä pitkänä, 180-senttisenä, tummana ja suoraryhtisenä miehenä. Joulukuussa 1918 päivätyssä suojeluskun-nan jäsenkirjassa kauppias Joenpelto mainitaankin 176 cm pitkäksi. Hänen erikoistuntomerkkinään olivat hyvin tummat viikset.¹⁸ Ruoka-

pöydässä Emil Joenpelto kyllä viihtyi, mutta hoikka hän oli vielä viisikymmenvuotiaanakin.¹⁹

Emil ja Anni Joenpelto olivat jääneet kotipitäjäänsä Sammattiin ja asettuneet pitämään Kantolan sekatavarakauppaa, joka nökötti, ja nököttää edelleenkin, Eevan isoisän velipuolen Israel Werlanderin ja Sammatin suurmiehen Elias Lönnrotin yhteistuumin aikaansaaman Werlanderintien varressa²⁰. Ostettaessa kiinteistössä olivat valmiina kaupan tilat, keittiö, sali ja yksi kamari. Emil rakensi myöhemmin perheen kasvaessa taloonsa toisenkin kerroksen, johon tehtiin lisää kamareita; sinne tehtiin myös Eevalle oma ylliskamari.²¹

Emil Joenpelto oli 1900-luvun alkuvuosikymmeninä Myllykylän ainoa kauppias, siis tuiki tärkeä mies. Maalaiskaupassa myytiin muun muassa siirappia, sipulia, rasvanahkaa ja saappaita. Luonnoltaan Emil Joenpelto ei ollut lainkaan kauppias, olihan hän päätynyt tiskin taakse olosuhteiden pakosta. Näistä isänsä murheista Eeva Joenpelto kirjoittaa viidennessä romaanissaan *Johannes vain*.²² Sen nimihenkilö Johannes on nimeä myöten Eevan oman isän Juho Emilin kaltainen: »Johannes ei ollut pelkkä kauppias. Hän oli sitä oikeastaan kovin vähän. Eikä hän ollut maanviljelijäkään, ei täydesti sitäkään. Hänet oli vain herätetty liian varhain ja komennettu paikalleen eikä hänessä siten ollutkaan muuta voimaa kuin tottelemisen hedelmätön voima.»²³

Emil Joenpelto oli kiltti mies, kuten hänen kaksoisolentonsa *Johannes vain* -romaanissa ja kuten monet muut haikailevat mieshahmot Eeva Joenpellon tuotannossa. Emil Joenpellon päivät lipuivat ohi samanlaisina ja ponnettomina. Eeva on todennäköisesti jo varhain oivaltanut isänsä jokapäiväisen kärsimyksen pienessä puodissaan, ja sen hän kirjoittaa Johanneksen tuntemuksiksi. Jälleen on alkamassa intohimoton, pitkä päivä tiskin takana: »Johannes katseli ulos kauppansa ikkunasta, hän katseli riihen ohitse, eikä nähnyt mitään. Paloöljy löyhkäsi ja pohjanahka samoin. Tiskillä oli sekahedelmälaatikko ja toinen lasikannella peitetty, vihreäksi maalattu, korvapuusteja ja tippoja varten. Sen pohjalla olevassa paperissa oli hometahroja. Hyllyllä va-

semmalla seinällä nukkui harmaa huopa, sen alla pari kretonkipakkaa ja kaksi nippua konelankaa. Astiahyllykön edessä lattialla oli ämpäri täynnä kananmunia. Lasikannujen ja kerma-astioiden kyljissä oli valkoiset hintalaput, mutta pöly peitti ne melkein kokonaan.»²⁴

Emilillä oli laatikossaan vihko, johon hän merkitsi asiakkaidensa pienet velat. Niistä kasvoi vuosien varrella suuriakin saatavia. Köyhillä kyläläisillä ei aina ollut millä maksaa, eikä hyväntahtoinen Emil raaskinut karhuta, huokaili vain saamatta jääviä pennosia. Hän oli kadottanut jo nuorena uskon oikeudenmukaiseen maailmaan, mutta yritti osaltaan ymmärtää kapinavuosina kovia kokeneiden ihmisten taloudellista ahdinkoa. Eeva muistaa, miten näistä velkasaatavista oli usein puhetta »keittiön puolella», sillä äiti Anni ei hyväksynyt, että kaupiaan perhe sai kärsiä, kun asiakkaat eivät maksaneet velkojaan.²⁵

Pikkutyttönä Eeva vietti usein aikaansa isänsä kaupassa ja kuunteli isäntien ja emäntien puheita. Kauppaan tultiin tapaamaan tuttuja, kuulemaan juoruja ja retostelevaan vanhoja kapina-aikoja. Toki myös tavarat kiehtoivat lasta, ja hän kehitti itselleen jopa pienen bisneksen joulun ja uuden vuoden välipäivinä, jolloin laskettiin varastoa. Inventaariopäivinä Eeva keräili omaan koppaansa vanhojen katiskoiden joukkoon heitettyjä nukenpäitä. Niitä ei enää voinut pitää myynnissä, koska niiden liikkuvat silmät olivat pudonneet takaraivoon. Näillä nukentraadoilla ei ollut jälleenmyyntiarvoa vaikka kohtalokkailta näyttivätkin. Niiden lisäksi Eeva kaukaa viisaasti keräsi talteen puunauloja ja lasipäisiä nuppineuloja, jotka hän sitten keväämmällä vaihtoi naapurissa kissanpentuihin. Kesän kynnyksellä yliskamarin valkoiseksi sorvatussa nukensängyssä saattoi nukkua yhdeksänkin kissanpentua.²⁶

Kaupalla oli aukioloaikansa, mutta tarpeen vaatiessa ovea kolkutteltiin mihin aikaan vuorokaudesta tahansa. Myös näitä tunteja Eeva on myöhemmin tallentanut *Johannes vain* -romaaninsa: Kauppias on juuri lopettanut ilta-ateriansa ja on jo vetäytymässä yöpuulle, kun keittiön ovella seisoo yhtäkkiä mies lakki kourassa: »Olis kauppaan

asiaa. Jos sais pienen palan hiivaa. Ämmäväki leipoo.»²⁷ Niin lähtee maalaiskauppias palvelemaan asiakkaita kellonajasta ja viikonpäivästä välittämättä.

Kantolan kaupan vieressä oli vaatimaton ulkorakennus, jossa asusti perheen lehmä. Sen seurana asusteli myös hevonen, vaikka Emilin kaupanhoidon ohessa harjoittama pienimuotoinen maanviljelys tuskin työjuhtaa tarvitsi. Kävikin niin, että toimeton hevonen lihoi lihomistaan, ja lopulta, kun sitä olisi tarvittu töihin, se ei mahtunutkaan enää aisojen väliin. Eeva ihmetteli isänsä touhuja, mutta Anni Joenpeltoa hevonen harmitti. Aviomies uhrasi eläimelle huomiota ja aikaa, vaikka siitä ei ollut kenellekään mitään hyötyä, vaivaa vain. Vaimo valitti tämän tästä hevosesta ja sen tarpeettomuudesta. Eeva muistaa isänsä kerran kivahtaneen äidille: »Tarpeettomiahan me tässä kaikki olemme.» Jos tarkkoja ollaan, ylen kilttinä pidetty Emil viittasi kintaalla vaimonsa valituksille. Itse asiassa 1930-luvulla mies osti toisenkin hevosen, joka joutui myöhemmin 1940-luvun alkuvuosina jatkosotaan, kun elikotkin tarvittiin isänmaata puolustamaan. Kaikkien ihmeeksi tämä Majjaksi nimetty hevonen palasi taistelutantereilta vahingoittumattomana. Se päivä oli Eevan mukaan hänen isänsä harvoja ilon päiviä.²⁸

Emil Joenpelto käyskenteli mielellään vähäisillä pelloillaan ja tuprutteli isoa sikaria. Kiviaitoja hän rakenteli enemmän omaksi ilokseen kuin raja-aidoiksi. Hän halusi tehdä käsillään jotain, ei vain mittailta sokeria ja suolaa kaupassaan. Iltapuhteinaan hän rakensi tyttärelleen leikkimökin, joka oli maaseutupitäjässä harvinainen ja aika herraskainen rakennus. Eemil Joenpelto oli konservatiivi, mutta hän ei pelännyt maailman muuttumista vaan asennutti kauppaansa jopa Myllykylän ensimmäisen puhelimen. Puhelinnumero oli 24, mikä kertoo, että kovin monta puhelinta ei lähimailta löytynyt, telefooneja kun oli vain isoissa taloissa.²⁹

Karjaan poliisilta Emil Joenpelto hankki ajokortin vuonna 1929. Hän ryhtyi ajamaan autoa, vaikka ei luonnoltaan ollut lainkaan auto-

mies. Eeva muistaa, että hänen isänsä hankki »jonkinlaisen T-malisen Fordin». Autoilu hermostutti Emiliä, ja tämän oli vaikea saada unta niinä öinä, kun aamulla oli lähtö edessä. Kerran pari Eeva heräsi aamuyöstä kolinaan, kun isä polkaisi unissaan päästä vedettävän sänkynsä rikki ja putosi lattialle. Lopun yötä hän sitten kuljeskeli ikkunalta ikkunalle ja hermoili aamuista lähtöä. Tähän hermostui jo äiti-kin ja tokaisi tyylilleen uskollisena: »Myy se auto herran tähden, eihän tätä elämää kukaan kestä.»³⁰

Anni Joenpelto suhtautui autoon samalla tavalla kuin hevoseen. Kaikesta hankalasta ja hyödyttömästä oli päästävä eroon. Mutta Emil ei totellut vaimoiaan sen enempää hevos- kuin autoasioissa. Vertasipa vain autoa pahanpäiväiseen akkaan, jonka oikkuja ei kukaan pystynyt arvaamaan. Kun isä koetti saada Fordia käyntiin, äiti ja Eeva katsoivat parhaaksi pysytellä keittiön ikkunaverhojen takana katsomassa. Näin Eeva muistelee isänsä autoa: »Hien pirskuessa otsalta joka suuntaan isä rytki veivistä, tempoili ja kiersi ja välillä veivi ponnahti takaisin ja iski häntä olkapäähän. Isä piteli olkaansa, istahti tikapuitten alim- malle askelmalle ja oli musta kasvoiltaan. Hetken päästä hän lähestyi taas kiusankappalettaan.»³¹

Kun Fordin moottori lopulta suvaitsi syttyä, lähdön kuuli koko kylä. Eeva kertoo, miten hevoset pillastuivat kaukana pelloilla ja kan- nat munivat nahkamunia. Järvestä väitettiin kalojenkin kadonneen noina lähtöaamuina. Mutta pieni Eeva nautti seikkailuista isän kanssa Fordin epävakaassa kyydissä. He ajoivat kauas toisiin pitäjiin hake- maan kauppatavaroita tai seuraamaan huutokauppoja. Matkan aikana kuorma-auton kopissa ei voinut kuitenkaan keskustella, sillä mootto- rin jylinän yli ei kuulunut sen enempää isän kuin tyttärenkään ääni. Usein Anni Joenpelto kuuli jo kaukaa, milloin Eeva ja Emil olivat pa- laamassa reissultaan. Fordin äänen kuullessaan hän laittoi kahvipan- nun tulelle ja alkoi leikata hiivaleipää. Ennen kahvittelua Anni kuiten- kin kävi pihalla päivittelemässä, mitä kaikkea auton lavalle oli huuto- kaupoista kertynyt. Emil purki nolona kuormaa ja ihmetteli itsekin,

miten tavarat näyttivät kotipihassa vanhalta romulta toisin kuin vieraiden ihmisten nurkissa.³² Autoilu loppui aikanaan, sillä Karjaan katsastusmiehet eivät enää päästäneet Fordia katsastuksesta läpi, vaikka se oli kauniisti maalattu. Ehkä moottorin korjaamiseen oli käytetty liikaa rautalankaa, ja käsijarrukin taisi pysyä paikallaan vain, jos sitä avitti kyynärän mittainen puukapula.³³

Eeva koki, että isä oli hänelle läheisempi kuin äiti, sillä isä oli herkkä vaistoamaan mielialoja. Äitinsä kanssa Eeva muistaa rähjäneensä, koska tämä pelasi tosiasioilla ja kertoi, missä Eeva milloinkin oli tehnyt väärin. Isä sen sijaan otti syliin ja yhdessä he alkoivat katsella kirjaa – »olivat noin vain» – kunnes paha mieli unohtui. Isä ei kieltänyt läsnäoloaan, hänellä oli aina aikaa tyttärelleen. Äidillä sen sijaan oli koko ajan paljon touhuamista, ja Eeva koki usein olevansa jonkin paremman tekemisen tiellä.³⁴ Vanhemmilla oli tapana ihmetellä kovasti, jos Eeva teki jotain väärin – »ja se nolotti». Sitten rikkeet vain unohdettiin. Kotona painettiin mieleen, että annettu sana pitää, ja siksi Eeva oppi jo lapsena, että sen minkä lupaa, pitää myös tehdä.

Eeva toteaa kasvaneensa kuin pumpulissa. Ruumiillista kuritusta hän ei kokenut koskaan, vaikka piiskaaminen oli 1920- ja 1930-luvuilla varsin normaalia lastenkasvatusta. Kerran Eeva meni vanhempineen Lohjalla valokuvaamoon. Siellä hän näki, miten joku äiti löi kiukuttelevaa lastaan. Eeva järkyttyi suunnattomasti, huusi ja nyhkytti: »Paha täti, paha täti!» Samaan hengenvetoon hän kuitenkin toteaa, että olisi itsekin joskus vitsaa tarvinnut mutta että kurittomuus hoidettiin Joenpelloilla toisin. Äiti lähetti kolttosia tehneen tytön isänsä luo. Isä huokaili, Eeva itkeä tirautti. Sitten luettiin yhdessä kirjaa eikä asiaan enää palattu. Äiti kielsi asioita, mutta isä oli helppo kiertää sormen ympäri. Eeva muun muassa ei olisi missään nimessä saanut ottaa permanenttia 12-vuotiaana, mutta isä totesi tapansa mukaan: »No, jos se on aivan välttämätöntä.» Näin Eeva sai ensimmäiset kiharat hiuksiinsa.³⁵

Kotona hiljainen Emil Joenpelto oli kuitenkin kotipitäjänsä vaikuttajia. Hän oli hankkinut lukemalla kohtalaisen yleissivistyksen ja hä-

nellä oli poliittisia mielipiteitä. Erityisesti Eeva muistaa, miten hänen isänsä uskoi ensimmäisen maailmansodan jälkeen perustetun Kansainliiton takaavan maailmanrauhan. Siksi vuosi 1939 ja uuden sodan syttyminen olivat isä Emilille suuri pettymys. Hän oli kiintynyt itsenäistyneeseen Suomeen, joskin hallitusjärjestelmä oli väärä. »Voi, voi, kun olisi sentään kuningaskunta», Eeva muistaa isänsä moneen kertaan tuskailleen. Kuningas olisi pelastanut Suomen milloin mistäkin ongelmasta, esimerkiksi kansakoulunopettajien kohtuuttomilta palkkavaatimuksilta.³⁶

Emil Joenpelto koki velvollisuudekseen hoitaa kotipaikkakunnallaan luottamustoimia. Hän oli Sammatin Säästöpankin hallituksen jäsen ja jopa sen puheenjohtaja neljä vuotta.³⁷ Hän toimi verotuslautakunnassa ja oli seurakunnan taloudenhoitaja, »kirkonisäntä»³⁸, vaikka ei erityisemmin uskonnollinen ollutkaan. Eikä tässä vielä tarpeeksi, sillä mies toimi myös Karjalohjan ja Sammatin Palovakuutusyhtiön toimitusjohtajana³⁹. Eeva muistaa, miten isä alkoi aina huokailla, kun hänen piti hakea vintistä paremmat vaatteensa ja lähteä johonkin kokoukseen. Isä viihtyi parhaiten yksin pelloillaan, metsissä tai hevossensa seurassa. Näitä mietiskellessään Eeva uskoo, että hän on perinyt isältään viehtymyksen yksinäisyyteen ja metsissä samoiluun.⁴⁰

Kotona isä soitteli urkuharmonilla virsiä. Välillä kirkonisäntä kävi myös Sammatin tyhjässä kirkossa soittamassa urkuja. Ehkä hän silloin päästi tunteensa ja surunsa valloilleen. Kirkkorakennus saattoi muun muassa herättää poisnukkuneen vanhimman tyttären muiston, sillä kirkon alttaritaulun oli lahjoittanut Elias Lönnrot nuorena kuolleen Thekla-tyttärensä muistoksi. Emil Joenpeltoa ja *Kalevalan* ja *Kantelettaren* kokoajaa yhdistivät kirkkomaalla lepäävät lapset. Eeva muistaa, miten hänelle usein kerrottiin lahjakkaasta Alli-sisaresta ja miten he äidin kanssa kävivät hautausmaalla kunnostamassa Eevan sisarus-ten hautoja. Eevasta tämä kaikki oli vain pitkästyttävää.⁴¹ Hän itse eli ja se riitti.

ON OLYMPIAVUOSI 1952.

Kolmekymppinen Eeva Joenpelto
viimeistelee viidettä romaaniaan.

Nuoruus on vaihtumassa aikuisuudeksi
ja kirjailija oivaltamassa,
ettei elämässä ole onnellisia loppuja.

Kohtalolle ei voi mitään.

Suku menettää perintötilansa.

Vanhemmat lapsensa.

Rakkaus hehkunsa.

PÄÄLLYKSEN KUVA Pertti Nisonen | PÄÄLLYS Martti Ruokonen

#kirja WWW.KIRJA.FI	 9 789510 409695	
	99.1 ISBN 978-951-0-40969-5	